

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка

ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА

навчально-методичний посібник
для студентів економічного факультету
спеціальності 073 Менеджмент

Кам'янець-Подільський
2019

УДК 378.147.091.39–027.22(075.8)

ББК 74.580.25.я73П24

Укладач: **Олійник Н.Ю.**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри управління персоналом та економіки праці.

Рецензенти: **Кучинська І.О.**, завідувач кафедри педагогіки та управління навчальним закладом, доктор педагогічних наук, професор.
Гордійчук М.С., заступник декана з виховної та профорієнтаційної роботи, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методик дошкільної освіти.
Печенюк А.В., директор навчально-виховного інституту підвищення та перепідготовки ПДАТУ, кандидат економічних наук, доцент.

Рекомендовано до друку вченою радою
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка
(протокол № 2 від 28 лютого).

Педагогічна практика (навчально-методичний посібник для студентів економічного факультету спеціальності 073 Менеджмент) / укл. Олійник Н. Ю. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2019 – 53 с.

В навчально-методичному посібнику визначені цілі, завдання і зміст педагогічної практики студентів економічного факультету, сформульовані права і обов'язки студента-практиканта, діяльність керівників практики; розроблені методичні рекомендації, форми і методи контролю проходження практики та критерії оцінювання, вимоги до звітної документації, зразки оформлення матеріалів педагогічної практики. Запропонований навчально-методичний посібник може бути використаний студентами, викладачами та учителями загальноосвітніх навчальних закладів.

ВСТУП

Трансформаційні процеси, що відбуваються в житті суспільства на сучасному етапі впливають на всі сфери діяльності, зокрема, освітньої сфери як основоположного компоненту формування особистості.

За сучасних соціально-економічних умов розвитку ринкової економіки гострою є потреба в поширенні економічних знань, формуванні економічної культури суспільства. Особливе значення має педагогічна підготовка спеціалістів із вищою економічною освітою, що уможливить їхню подальшу діяльність як і вчителя економіки, опанування ними нових знань, навичок і вмінь з дидактики економіки.

Одним із пріоритетних напрямків розвитку освіти є удосконалення змісту і форм організації навчально-виховного процесу, створення ринку освітніх послуг та його науково-методичне забезпечення, підготовка нового покоління фахівців, підвищення загальної культури, професійної кваліфікації та їх соціального статусу.

Підготовка висококваліфікованих фахівців працівників – важлива умова модернізації освіти. Вони мають стати основною рушійною силою створення якісно нової національної системи освіти, яка задовольняла б потреби суспільства у педагогах різних спеціальностей та кваліфікаційних рівнів, здатних виконувати основну соціальну функцію – формування цілісної, всебічно розвинутої особистості, відданої інтересам Української держави.

У системі професійної підготовки педагогічна практика студентів є складовою навчально-виховного процесу в університеті і передбачає єдність, безперервність та послідовність теоретичних курсів, реалізацію набутих знань у практичній діяльності, оволодіння уміннями та навичками організації навчально-виховного процесу в сучасній національній школі, зрештою, є своєрідним екзаменом на професійну придатність, орієнтацію, майстерність.

БАЗИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Базами проходження педагогічної практики студентів IV курсів є загальноосвітні навчальні заклади міста: Кам'янець-Подільський навчально-виховний комплекс № 3 у складі загальноосвітньої школи I-III ступенів; навчально-виховний комплекс № 7 загальноосвітня школа I-III ступенів; Кам'янець-Подільська загальноосвітня школа I-III ступенів № 8, Кам'янець-Подільський загальноосвітня школа I-III ступенів № 12; Кам'янець-Подільська загальноосвітня школа I-III ступенів № 15; Кам'янець-Подільський навчально-виховний комплекс № 13, Кам'янець-Подільський навчально-виховний комплекс № 14 у складі спеціалізованої загальноосвітньої школи I ступеня з поглибленим вивченням англійської мови та гімназії Хмельницької області.

Педагогічну практику проходять студенти таких напрямів підготовки:

6.030504 Економіка підприємства;

6.030505 Управління персоналом.

Студенти зазначених спеціальностей проходять педагогічну практику у відповідності з навчальним планом у 7 семестрі.

ЦІЛІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Практика студентів є невід'ємною складовою частиною освітньо-професійної підготовки фахівців, яка проводиться відповідно до діючих Державних стандартів та галузевих стандартів вищої освіти.

У період практики студентів закладаються основи досвіду професійної діяльності, практичних умінь і навичок, професійних якостей особистості фахівця. Від ступеня успішності на цьому етапі залежить професійне становлення майбутнього фахівця.

Метою практики є закріплення теоретичних знань, які були отримані в процесі навчання, формування в студента професійного вміння приймати самостійні рішення в певних виробничих умовах, оволодіння студентами

сучасними методами, формами організації, знаряддями праці в галузі їх майбутньої спеціальності.

Мета педагогічної практики є реалізація теоретичних знань у практичній діяльності, адаптація студентів до умов їх майбутньої професійної діяльності, поглиблення знань про систему освіти в Україні, принципи її побудови, особливості організації навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах I-III ступенів різного типу, формування умінь ретранслювати теоретичні знання на конкретні педагогічні обставини, набуття досвіду педагогічної діяльності. Забезпечення практичного пізнання студентами закономірностей професійної діяльності та оволодіння способами її організації, вміння вирішувати конкретні педагогічні і методичні завдання згідно з умовами педагогічного процесу, виховання у студентів потреби систематично поновлювати свої знання і творчо застосовувати їх у практичній діяльності.

ЗАВДАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

- ✓ ознайомлення з особливостями організації навчально-виховного процесу в школах різного типу, режимом роботи школи;
- ✓ закріплення та поглиблення знань студентів з педагогічних та фахових дисциплін, формування умінь ретранслювати теоретичні знання на конкретні педагогічні обставини;
  - ✓ відвідування та аналіз уроків з економіки у вчителів і студентів;
  - ✓ проведення та самоаналіз уроків і позаурочних заходів з економіки;
  - ✓ дотримання правил безпеки життєдіяльності під час проходження практики;
  - ✓ розвиток творчих здібностей студента;
  - ✓ виховання у студентів стійкого інтересу і любові до педагогічної професії, потреби в реалізації творчих здібностей, природних дарувань у педагогічній діяльності;

- ✓ формування умінь аналізувати, констатувати та прогнозувати результати педагогічної діяльності, планувати навчально-виховну роботу;
- ✓ розвивати спроможність працювати з колективом;
- ✓ формування соціально та професійно значущих якостей особистості вчителя, навичок організації навчальної та позаурочної діяльності учнів;
- ✓ розвивати вміння студентами самостійно приймати рішення;
- ✓ залучення студентів до науково-дослідної роботи, самостійного розв'язання навчально-виховних завдань.

В період проходження педагогічної практики студенти мають **знати**:

- ✓ сутність і закономірності педагогічного процесу;
- ✓ пріоритетні напрями розвитку економічної освіти на сучасному етапі, шляхи їх реалізації;
- ✓ принципи та методи, які використовуються на уроках економіки;
- ✓ програмові завдання шкільного курсу економіки;
- ✓ особливості активізації навчального процесу на уроках економіки та в позаурочній діяльності;
- ✓ види контролю та критерії оцінювання навчальних досягнень учнів на уроках економіки;
- ✓ сучасні форми організації діяльності учнів на уроках економіки.

Основні професійно-методичні вміння студентів-практикантів

Конструктивно-планувальні вміння:

- ✓ складати плани-конспекти уроків з економіки; визначати мету й структурні етапи кожного уроку;
- ✓ використовувати ефективні методи та прийоми досягнення поставленої мети уроку;
- ✓ визначати типи вправ та послідовність їх виконання до етапів уроків, з урахуванням труднощів навчального матеріалу та рівня підготовленості учнів;
- ✓ виготовляти дидактичний матеріал, наочність для проведення уроків;

- ✓ складати плани-конспекти позаурочних заходів з економіки;
- ✓ формулювати мету, визначати місце проведення, обладнання.

Навчальні вміння:

- ✓ встановлювати та підтримувати різноманітні загальнонавчальні контакти: «вчитель – клас», «учитель – учень», «учень – учень»;
- ✓ адаптувати свій професійний досвід до рівня вимог програми навчальних предметів, можливостей загального розвитку учнів та рівня оволодіння програмовим матеріалом;
- ✓ визначити об'єкти контролю за пізнавальною діяльністю учнів з урахуванням їх індивідуальних і вікових особливостей;
- ✓ виявляти, виправляти та аналізувати помилки школярів, усвідомлюючи їх характер та ступінь складності.

Дослідницькі вміння:

- ✓ вивчати ставлення учнів до навчання, рівень сформованості загальнонавчальних умінь та навичок учнів з економіки;
- ✓ здійснювати методичний аналіз навчального матеріалу з метою прогнозування можливих труднощів його засвоєння школярами та добору оптимальних шляхів попередження помилок;
- ✓ проводити спостереження і аналіз відвіданих уроків у вчителів та студентів;
- ✓ спостерігати, аналізувати та узагальнювати досвід учителів, студентів-практикантів переносити ефективні прийоми та форми у практику своєї роботи;
- ✓ вивчати методичну літературу і теоретично осмислювати навчальний процес у формі виступів на методичних семінарах, удосконалювати свою роботу, використовуючи описані в літературі нові форми, педагогічні технології та системи;
- ✓ узагальнювати матеріали навчально-методичних досліджень.

КЛЮЧОВІ КОМПОНЕНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

вчителя економіки та класного керівника

Професійна діяльність вчителя виділяє основні компоненти професійно-педагогічної компетентності: етичні установки вчителя, систему психолого-педагогічних знань, систему знань у сфері свого предмета, загальну ерудицію, засоби розумових і практичних дій, професійно-особистісні якості. Варто розрізняти професійну підготовку фахівця та його професійну компетентність. Перше – це процес оволодіння потрібними знаннями та навичками, друге – результат цього процесу. Професійна компетентність учителя як інтегрування відповідного рівня його професійних знань, умінь, навичок, особистісних якостей, що виявляються в результаті діяльності.

1. Інформаційна компетентність, яка передбачає володіння інформаційними технологіями, вміння опрацьовувати різні види інформації. Серед них вміння й навички роботи з друкованими джерелами, вміння здобувати інформацію з інших джерел, переробляти її відповідно до цілей і завдань педагогічного процесу.

2. Комунікативна компетентність – це вміння вступати в комунікацію (спілкування), бути зрозумілим, спілкування без обмежень. Ці вміння допомагають зрозуміти інших (учнів, учителів, батьків).

3. Продуктивна компетентність – це вміння працювати, отримувати результат, ухвалювати рішення та відповідати за них. Більшість науковців серед ключових компетенцій учителя на перше місце ставить саме продуктивну компетентність.

4. Автономізація на компетентність – це здатність до саморозвитку, творчості, самовизначення, самоосвіти, конкурентоспроможність. Адже вчитель перш за все вчиться сам, це вічний учень.

5. Моральна компетентність – це готовність, спроможність і потреба жити за традиційними моральними нормами.

6. Психологічна компетентність – це здатність використовувати психологічні засоби навчання в організації взаємодії в освітній діяльності.

7. Предметна компетентність, до змісту якої входить володіння певними засобами навчання у сфері навчального процесу (спеціальність). Це сукупність умінь і навичок, необхідних для стимулювання активності як окремих учнів, так і колективу в цілому. До неї входять уміння вибирати правильний стиль і тон у спілкуванні, управляти їх увагою, темпом діяльності.

8. Соціальна компетентність – це вміння жити та працювати з оточуючими.

9. Математична компетентність – це вміння працювати з числом, числовою інформацією.

10. Особисті якості вчителя (це теж одна з найголовніших складових професійної компетентності) – доброзичливість, чуйність, урівноваженість, витонченість, толерантність, рефлексія, людяність.

ОСНОВНІ ОBOB'ЯЗКИ СТУДЕНТА-ПРАКТИКАНТА

1. Студент-практикант здійснює свою діяльність у відповідності до вимог Статуту середнього загальноосвітнього закладу, правил внутрішнього розпорядку, виконує розпорядження адміністрації установи, вчителів та керівників практики.

2. Студент виконує всі види діяльності, передбачені програмою педагогічної практики, планами навчально-виховного процесу школи, індивідуальним планом.

3. Студент користується бібліотекою школи, навчальними кабінетами та наочними посібниками.

4. В період педагогічної практики студент IV курсу проводить не менше 2 уроків, один із них є заліковими. Студенти погоджують плани-конспекти залікових уроків у методиста за два дні до проведення уроку.

5. Студент-практикант вносить свої пропозиції щодо вдосконалення навчально-виховного процесу на факультеті, організацію педагогічної практики, бере участь у конференціях, нарадах.

6. Студент отримує консультацію у вчителя та методиста з усіх питань проходження педагогічної практики.

7. Упродовж педагогічної практики студент працює в школі повний робочий день.

8. На звітній конференції з педагогічної практики студент-практикант вносить свої пропозиції щодо удосконалення навчально-виховного процесу з методики вивчення економіки на факультеті, організації педагогічної практики. За результатами педагогічної практики він може виступити на конференціях, нарадах, опублікувати свої спостереження у студентських наукових збірниках, журналах, газеті тощо.

9. Студент-практикант має дотримуватись правил виробничої дисципліни, морально-етичних норм спілкування з учнями та вчителями, гуманістичної спрямованості навчально-виховного процесу.

10. Практикант має дотримуватись правил техніки безпеки, заходів з охорони здоров'я та збереження життя учнів.

11. Студент, який має академічну заборгованість, до проходження педагогічної практики не допускається.

12. Студенту, який не виконав програми педагогічної практики з поважних причин, розпорядженням університету дозволяється проходження практики до кінця навчального семестру без відриву від занять в університеті.

ЗМІСТ КЕРІВНИКА ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

1. Керівник педагогічної практики готує розпорядження по факультету про організацію практики, в якому зазначається термін проходження практики, подається розподіл студентів за школами, визначаються методисти.

2. Керівник педагогічної практики складає програму настановчої конференції, організовує її проведення.

3. Керівники, методисти беруть участь у настановчій конференції, отримують направлення та організують проходження педагогічної практики студентів у школах.

4. Серед групи студентів у школі призначається староста. Він веде журнал обліку відвідування студентів, проведення уроків та позакласних заходів.

5. Керівники, методисти педагогічної практики проводять консультації для студентів у період практики.

6. Методисти підписують плани-конспекти уроків та позаурочних заходів до їх проведення, відвідують, беруть участь в обговоренні.

7. Керівники практики заносять в екзаменаційну відомість та залікові книжки оцінки студентів з практики після підсумкової конференції.

8. Керівник практики, що відповідає за практику на конкретній базі практики і несе відповідальність за загальне керівництво програмою практики, контроль і спостереження за прогресом професійного становлення студента як суб'єкта діяльності в ході всієї практики.

ЗМІСТ

педагогічної практики для студентів IV курсу
напрямів підготовки: 6.030504 Економіка підприємства,
6.030505 Управління персоналом

*педагогічну практику студенти проходять у 7 семестрі, тривалість
практики 3 тижні*

№ п\п	Зміст роботи	Термін виконання завдань (год.)	Форма звітності студента	Відомості про виконання
1.	Настановча конференція на факультеті (мета та завдання педагогічної практики, обов'язки студентів-практикантів, зміст роботи студентів на період практики, вимоги до звітної документації).	1	Записи у щоденнику педагогічної практики.	
2.	Ознайомлення з організацією навчально-виховного процесу в школі, планування роботи школи, внутрішнім розпорядком (бесіда з директором школи, заступником директора школи). Знайомство з учителем економіки в школі. Відвідування уроків економіки. Ознайомлення з плануванням та організацією навчально-виховного процесу в класі, класною документацією (журнал, календарні та позаурочні плани з економіки).	5	Записи у щоденнику педагогічної практики: напрям діяльності педагогічного колективу школи, розклад уроків. Індивідуальний план роботи студента на період практики.	
3.	Відвідування та аналіз уроків економіки (економічної географії). Спостереження за видами і методами контролю за навчальною діяльністю учнів, нормами оцінювання знань учнів. Система вправ як засіб активізації розумової діяльності учнів. Перевірка учнівських зошитів та щоденників.	6	Записи у щоденнику педпрактики: аналіз відвіданих уроків у вчителя та виконання інших видів роботи.	

4.	Формування умінь у студентів складати календарні та позаурочні плани. Вивчення передового досвіду вчителя економіки. Система різних форм і методів роботи вчителя на уроці для підвищення ефективності вивчення економіки. Оволодіння методикою проведення уроків з економіки.	6	Записи у щоденнику: спостереження, аналіз, висновки. План-конспект і протокол проведеного уроку.	
5.	Відвідування уроків з економіки (економічної географії) проведених вчителем та студентами-практикантами. Вивчення та аналіз пізнавальних інтересів учнів, системи роботи вчителя з проблем активізації самостійної пізнавальної діяльності учнів. Індивідуальна робота із невстигаючими учнями. Аналіз змісту й обсягу домашніх завдань.	5	Записи у щоденнику педагогічної практики: спостереження, аналіз, висновки.	
6.	Консультація з методистом, керівником практики.	1	Індивідуальний план роботи студента на період практики.	
7.	Оволодіння студентами новими теоретичними та методичними підходами до проведення уроків з економіки. Проблемне навчання на уроках економіки. Формування у студентів професійних умінь із використання на уроці дидактичного матеріалу, технічних засобів навчання, наочності.	6	Записи у щоденнику. Опис ефективних методик.	
8.	Ознайомлення з організацією методичної роботи в школі, передовим педагогічним досвідом вчителів, новими	6	Записи у щоденнику: план засідання методичного	

	навчально-виховними технологіями, системами. Участь у засіданні методичного об'єднання вчителів. Самоосвіта вчителів.		об'єднання вчителів економіки. Текст виступу на засіданні методичного об'єднання.	
9.	Проведення уроку з економіки (економічної географії). Методика роботи з підручником та іншими джерелами інформації на уроці. Ефективне використання ТЗН, дидактичного матеріалу, наочних посібників. Формування професійних умінь використовувати різні види організації пізнавальної діяльності учнів на уроці (колективна, групова, парна, індивідуальна).	6	Записи у щоденнику підпрактики. Протокол проведеного уроку. Оформлення дидактичного матеріалу, ТЗН, наочності.	
10.	Ознайомлення з системою педагогічного керівництва спільної діяльності сім'ї та школи у вихованні учнів (план роботи батьківського комітету, тематика батьківських зборів). Допомога вчителю у підготовці матеріалів до батьківських зборів, участь у проведенні батьківських зборів. Відвідування та аналіз уроку проведеного студентом-практикантом.	6	Записи у щоденнику: спостереження, аналіз, висновки. Оформлення матеріалів до батьківських зборів.	
11.	Консультація з методистом, керівником практики.	1	План роботи студента на період практики.	
12.	Організація позаурочної роботи з учнями старших класів при вивченні економічних дисциплін. Оволодіння методикою організації індивідуальних (консультації) і колективних творчих справ школярів (факультативи, семінари, практикуми, екскурсії, вечори тощо), гурткова робота.	6	Записи у щоденнику. План-конспект позаурочного заходу, засідання гуртка.	

13.	Закріплення у студентів теоретичних знань з методики викладання економіки у старших класах. Особливості розвитку в учнів уміння спостереження, співставлення, узагальнення, аналізу економічних ситуацій. Методика роботи з обдарованими дітьми.	6	Записи у щоденнику: спостереження, аналіз відвіданих уроків, висновки.	
14.	Відвідування уроків у вчителів та студентів. Особливості організації самостійної роботи школярів. Шляхи активізації пізнавальної діяльності учнів. Підготовка до проведення уроку з економіки: підбір теоретичного матеріалу, виготовлення дидактичного матеріалу, наочностей тощо, визначення методики проведення уроку.	6	Записи у щоденнику педагогічної практики. Підготовка обладнання до уроку.	
15.	Консультація з методистом, керівником практики.	1	План роботи студента на період практики.	
16.	Проведення залікового уроку з економіки. Важливість мотивації у навчальній діяльності школярів. Створення проблемних ситуацій на уроці. Методика навчання учнів розв'язувати задачі. Доцільність використання наочності та дидактичного матеріалу. Методи контролю за навчальною діяльністю школярів на уроці.	5	Записи у щоденнику педпрактики. План-конспект і протокол проведеного уроку.	
17.	Підготовка та проведення виховного заходу з економіки. Добір пізнавального, загальнорозвивального матеріалу економічного змісту. Формування у студентів умінь використання інноваційних технологій. Оволодіння уміннями учнів вільному висловленню власної думки, приймати нестандартні	6	Записи у щоденнику. План-конспект виховного заходу з економіки.	

	економічні рішення, розвиток самоконтролю.			
18.	Відвідування уроків у вчителів та студентів. Методика використання ділової гри та її ефективність. Реалізація функцій ділової гри. Особливість розподілу ролей та участь вчителя у ході гри. Методи контролю під час проведення ділової гри. Розвиток активності учнів на уроках та в позаурочній діяльності. Особливості самостійної роботи школярів.	6	Записи у щоденнику: спостереження, аналіз відвіданих уроків, висновки.	
19.	Підготовка звітної документації студента-практиканта (звіт студента-практиканта про проходження практики; щоденник педагогічної практики; характеристика діяльності студента-практиканта, підписана учителем . економіки та засвічена директором школи; плани-конспекти проведених та 2 залікових уроків; план-конспект позаурочного заходу; дидактичний матеріал, наочність, ТЗН).	4	Оформлення звітної документації.	
20.	Підсумкова конференція.	1	Звітна документація.	

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ
для студентів на період практики

№ п/п	Тема індивідуального завдання	Форма виконання завдання	Відмітка про виконання
1.	Проаналізувати принципи побудови шкільних підручників з економіки.	Записи аналізу підручників	
2.	Підготовка вчителем навчального матеріалу до уроків з економіки.	Узагальнення досвіду роботи вчителів (опис)	
3.	Організація самостійної роботи учнів на уроках економіки.	Реферат	
4.	Проаналізувати використання вчителем інноваційних технологій.	Наукове повідомлення	
5.	Види домашніх завдань з економіки та методика їх підготовки.	Реферат	
6.	Економіка як перспективна дисципліна у навчальному плані загальноосвітньої школи.	Наукове повідомлення	
7.	Інтерактивне навчання у процесі пізнавальної діяльності учнів.	Наукове повідомлення	
8.	Структурні елементи кооперативного навчання.	Записи спостережень	
9.	Використання економічних ігор у навчальному процесі.	Записи спостережень	
10.	Реалізація принципів індивідуалізації та диференціації навчання на уроках економіки.	Узагальнення досвіду роботи вчителів	
11.	Ефективність використання проблемного навчання на уроках економіки.	Матеріали спостережень	

12.	Методика формування в учнів економічних понять.	Реферат	
13.	Економічна культура та освіта школярів.	Реферат	
14.	Організація та проведення позаурочних занять.	Узагальнення матеріалів спостережень	
15.	Взаємозв'язок методики викладання економіки з іншими науками.	Записи спостережень	
16.	Специфіка педагогічної діяльності вчителя економіки.	Записи спостережень	
17.	Ефективність форм організації навчальної діяльності учнів на уроці.	Методичні матеріали	
18.	Формування пізнавального інтересу учнів на уроках економіки.	Записи спостережень	
19.	Методика вивчення теми «Основні проблеми економічної організації суспільства».	Узагальнення (опис) матеріалів спостережень	
20.	Виховання в учнів економічної культури на прикладі теми «Підприємство і власність».	Реферат	
21.	Методика опрацювання теми «Попит. Пропозиція. Ринкова рівновага».	Узагальнення (опис) матеріалів спостережень	
22.	Використання ефективних методів навчання при опрацюванні теми «Валовий національний продукт та інші макроекономічні показники».	Узагальнення (опис) досвіду роботи вчителів	
23.	Формування творчих здібностей учнів при вивченні економічних дисциплін.	Реферат	

24.	Навчальні екскурсії як засіб розвитку економічної спостережливості учнів.	Наукове повідомлення	
25.	Методичне забезпечення теми «Типи економічних систем».	Узагальнення методичних матеріалів	
26.	Формування свідомості, відповідальності та активності учнів на уроках економіки.	Наукове повідомлення	
27.	Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів з економіки.	Реферат	
29.	Методичні аспекти вивчення теми «Гроші: їх функції, види».	Узагальнення (опис) матеріалів спостережень	
30.	Шляхи оптимізації економічного навчання школярів.	Наукове повідомлення	
31.	Методика опрацювання теми «Види ринків та особливості формування цін».	Реферат	
32.	Використання ділових ігор на уроках економіки.	Узагальнення матеріалів спостережень	
33.	Особливості використання наочності, дидактичного матеріалу, технічних засобів навчання на уроках економіки.	Записи спостережень	
34.	Методика проведення позакласної роботи учнів при вивченні економічних дисциплін.	Наукове повідомлення на конференцію	

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ СТУДЕНТІВ-ПРАКТИКАНТІВ

Педагогічна практика студентів є початковим етапом оволодіння майбутньою професією. Науковою основою проходження практики є опрацювання психолого-педагогічних та фахових дисциплін, що забезпечує єдність в оволодінні теорією і практикою у професійній підготовці. Особливістю практики студентів IV курсу є те, що вони вперше приступають до безпосередньо виконання функції вчителя економіки.

У період педагогічної практики студенти знайомляться із структурою навчального закладу, організацією навчально-виховного процесу в ньому, здійсненням керівництва навчально-виховною роботою шляхом бесід з адміністрацією, вчителями, класними керівниками, організаторами шкільних справ.

У перші дні педагогічної практики студенти вивчають плани роботи школи, календарні плани вчителів, плани роботи факультативів, гуртків, розклад навчальних занять, вивчають матеріальну базу навчального закладу, знайомляться з класними журналами, відвідують, аналізують уроки та позакласні заходи.

На основі вивчених документів студент-практикант разом з керівниками практики від університету та навчального закладу складає індивідуальний план на період практики, який включає:

- ✓ навчальну роботу в період практики з економіки;
- ✓ позаурочну роботу з фаху;
- ✓ методичну роботу;
- ✓ виховну роботу з класом;
- ✓ науково-дослідну роботу.

В період підготовки до роботи в школі і протягом першого тижня практики студент повинен ознайомитись з основною методичною літературою для даного класу, з плануванням навчально-виховної роботи у класі. Протягом першого тижня практики студент відвідує всі уроки у своєму

класі. В результаті чого вивчає учнівський колектив. В цей же час складається індивідуальний план роботи студента на весь період практики.

Під час практики студент повинен:

- ✓ в школу приходити своєчасно, акуратно одягненим, охайним;
- ✓ бути в школі протягом всього робочого дня (6 годин), підпорядковуючи свою роботу прийнятому в школі розпорядку і режиму;
- ✓ точно і своєчасно виконувати всі передбачені індивідуальним планом заходи, добросовісно виконувати роботу;
- ✓ бути ввічливим у спілкуванні з вчителями і студентами та уважним з учнями.

Студент, готуючись до уроку з економіки, повинен:

- ✓ розуміти місце уроку в системі уроків даної теми, чітко передбачати мету уроку;
- ✓ ознайомитись зі змістом навчального матеріалу даного уроку за підручником та посібниками;
- ✓ аналізувати методичну та іншу педагогічну літературу;
- ✓ скласти розгорнутий план уроку;
- ✓ студент повинен самостійно виготовляти наочність до уроків, потім подавати на виставку до підсумкової конференції;
- ✓ погодити план-конспект уроку з вчителем і методистом;
- ✓ за два дні до проведення уроку погодити конспект із вчителем і дати на затвердження методисту.

Студент, у якого конспект уроку не затверджений методистом, не може бути допущений до уроку.

Позакласну роботу з фаху слід розглядати в нерозривній єдності з усім навчально-виховним процесом як органічну частину заходів, спрямованих на оволодіння учнями основами наук і виховання. Важливо розрізняти два види позакласної роботи з фаху:

- ✓ робота з учнями, які відстають від інших у вивченні програмового матеріалу (додаткові позакласні заняття);

✓ робота з учнями, які проявляють до вивчення економічних дисциплін підвищений, порівняно з іншими, інтерес і здібності.

Тому студент-практикант має виявляти прогалини в знаннях учнів, планувати і проводити заняття з слабовстигаючими учнями. При цьому варто дотримуватись таких положень:

✓ додаткові заняття доцільно проводити з невеликими групами невстигаючих (по 3-4 учні в кожній);

✓ слід максимально індивідуалізувати ці заняття;

✓ заняття з невстигаючими доцільно проводити не частіше одного разу в тиждень, закінчуючи заняття підсумковим контролем;

✓ необхідно постійно аналізувати причини відставання окремих учнів.

Для другого виду позакласної роботи з фаху – занять з учнями, які проявляють інтерес до вивчення економіки – характерні такі форми:

✓ економічні гуртки;

✓ вікторини, конкурси, олімпіади;

✓ вечори;

✓ екскурсії;

✓ предметні тижні.

В перші дні практики студент знайомиться з планами позакласної роботи вчителів економіки і на їх основі планує проведення занять економічного гуртка, навчальних екскурсій та інших форм позакласної роботи. Під час практики студент має право брати участь у підготовці учнів до олімпіади з економіки.

ВИМОГИ ДО ЗВІТНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

Після закінчення терміну практики студенти звітують про виконання програми та індивідуального завдання.

Форма звітності студента за практику – це подання письмового звіту, підписаного й оціненого безпосередньо керівником від бази практики.

Звітна документація включає:

- ✓ звіт має містити відомості про виконання студентом усіх розділів програми практики та індивідуального завдання, висновки і пропозиції, список використаної літератури тощо. Оформляється звіт за загальними вимогами, які встановлено стандартом для оформлення текстових документів;
- ✓ щоденник педагогічної практики;
- ✓ 3 плани-конспекти уроків економіки;
- ✓ протокол обговорення проведеного залікового уроку;
- ✓ план-конспект позаурочної роботи економічного змісту профорієнтаційного спрямування;
- ✓ індивідуальне завдання;
- ✓ завдання з педагогіки;
- ✓ завдання з психології.

Для проходження педагогічної практики студентам заочної форми навчання потрібно укласти договір з базою практики (навчальними закладами), тому звернутися в вересні до методиста з практики факультету.

Після закінчення педагогічної практики студенти оформляють звітну документацію, яку здають керівнику практики.

Комісія приймає залік у студентів на базах практики в останні дні її проходження або у вищому навчальному закладі протягом перших десяти днів семестру, який починається після практики.

Оцінка за практику вноситься в заліково-екзаменаційну відомість і в залікову книжку студента за підписом голови комісії. Підсумок педагогічної практики проводиться на конференції факультету.

КРИТЕРІЇ ТА НОРМИ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК СТУДЕНТІВ З ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Максимально можливі бали оцінювання кожного контрольного заходу наведені у таблиці. Вони встановлені з урахуванням важливості, складності та обсягу відповідної навчальної діяльності студента.

Поточний контроль полягає в перевірці теоретичних знань та практичних умінь і навичок під час проходження практики та звітної документації. Максимальний бал оцінки поточної успішності студентів приймається рівним 10. Критерії оцінювання знань, умінь, навичок і фахової компетенції студентів на навчальних заняттях наведено в таблиці:

1	методичні прийоми не раціональні, не відповідають меті; протягом уроку значно порушується розподіл часу за етапами уроку; використовуються одноманітні прийоми контролю; практикант не доцільно використовує наочність; намагається викликати інтерес до деяких навчальних дій, що виконуються на уроці.
2	студент робить помилки стосовно навчального матеріалу і не помічає помилок учнів; практикант недостатньо володіє прийомами активізації всіх учнів на уроці, не здійснює індивідуальний підхід до них; не завжди раціонально використовує наочність та інше обладнання; не використовує різні прийоми та методи у навчальному процесі.
3	намагається реалізувати освітній, розвиваючий і виховний потенціал уроку; методичні прийоми та методи не завжди раціональні, не повністю відповідають меті; мають місце порушення послідовності етапів уроку; неправильно підібрані форми та методи контролю; студент-практикант намагається активізувати учнів під час уроку, не здійснює індивідуальний підхід до школярів.
4	протягом уроку порушується розподіл часу за етапами уроку; використовуються одноманітні прийоми контролю; практикант недостатньо володіє прийомами активізації всіх учнів на уроці, намагається здійснювати індивідуальний підхід до них; студент зазвичай користується конспектом у ході уроку і намагається скорегувати свою діяльність у разі необхідності.

5	<p>практикант не у повній мірі досягає освітньої, розвивальної і виховної мети уроку;</p> <p>студент під час проведення уроку робить незначні помилки стосовно навчального матеріалу та виправляє їх;</p> <p>частково викликати інтерес учнів до деяких навчальних дій, що виконуються на уроці;</p> <p>студент використовує інноваційні методи роботи з учнями, але не завжди грамотно їх проводить.</p>
6	<p>частково реалізовано освітній, розвиваючий і виховний потенціал уроку;</p> <p>з неточностями встановлено послідовність етапів уроку і співвідношення вправ та задач;</p> <p>практикант визначає види контролю та вміє застосовувати критерії оцінювання знань, умінь і навичок учнів;</p> <p>не зовсім вдало розподіляє етапи уроку та час на їх виконання;</p> <p>студент застосовує нетрадиційні форми уроку, але не зовсім вдало їх проводить.</p>
7	<p>не до кінця реалізовано освітній, розвиваючий і виховний потенціал уроку;</p> <p>в основному правильно встановлено послідовність етапів уроку і співвідношення вправ та задач;</p> <p>студент намічає об'єкти контролю на уроці та критерії їх оцінювання, правильно обирає види контролю;</p> <p>не завжди правильно розподіляє час на виконання окремих етапів уроку;</p> <p>практикант володіє основними прийомами активізації всіх учнів класу, уміє викликати інтерес до більшості навчальних дій, що виконують на уроці.</p>
8	<p>методичні прийоми відповідають цілям та ступеню навчання;</p> <p>практикант методично вірно визначає послідовність виконання етапів уроку, відповідно обраного типу;</p> <p>студент правильно намічає об'єкти контролю на уроці та критерії їх оцінювання, використовує різні прийоми контролю;</p> <p>студент методично грамотно проводить дидактичні ігри, та інші нетрадиційні форми уроку;</p> <p>епізодично користується конспектом і в ході уроку в деяких випадках може скоригувати свою діяльність.</p>

9	<p>реалізовано освітній, розвиваючий і виховний потенціал уроку; методичні прийоми відповідають цілям та етапу навчання; правильно розподіляє час уроку за етапами; студент уміло застосовує форми контролю та правильно проводить оцінювання учнів; практикант володіє прийомами активізації всіх учнів класу і здійснює індивідуальний підхід до них; студент використовує наочність та технічні засоби навчання; студент уміє застосовувати інноваційні технології навчання учнів.</p>
10	<p>повністю реалізовано освітній, розвиваючий і виховний потенціал уроку; методичні прийоми відповідають цілям та етапу навчання; правильно розподіляє час уроку за етапами, уміло корегує його у разі потреби; студенти правильно намічає об'єкти контролю на уроці та критерії їх оцінювання, використовує різноманітні прийоми контролю; студент грамотно використовує технічні та інші допоміжні засоби навчання як наявні, так і самостійно виготовлені; практикант застосовує прийомами активізації всіх учнів класу і правильно використовує різні форми організації учнів на уроці.</p>

Оцінювання навчально-виховної роботи студента складає максимум 60 балів, що включає: оцінку проведеного залікового уроку, оцінку планів конспектів, оцінку виконання індивідуального завдання; оцінку плану-конспекту позаурочного заходу економічного змісту; виконання завдань з педагогіки: виконання завдань з психології.

Кредитний модуль передбачає максимально можливу оцінку 100. Вивчення його завершується контролем (захист педагогічної практики), на який виноситься 40 балів (оцінка звіту – максимум 20 балів та оцінка щоденника – максимум 20 балів).

Рейтингова оцінка з кредитного модуля	Оцінка за шкалою ЕСТ8	Рекомендовані системою ЕСТ8 статистичні значення (у %)	Екзаменаційна оцінка за національною шкалою	Національна залікова оцінка
90-100 і більше	A (відмінно)	10	відмінно	зараховано
82-89	B (дуже добре)	25	добре	
75-81	C (добре)	30		
67-74	D (задовільно)	25	задовільно	
60-66	E (достатньо)	10		
35-59	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)			не зараховано
34 і менше	F (незадовільно з обов'язковим проведенням додаткової роботи щодо вивчення навчального матеріалу кредитного модуля)		незадовільно	не допущено

ФОРМИ ТА МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

В період педагогічної практики здійснюється поточний і підсумковий контроль за виконанням студентами індивідуальних завдань та методичних рекомендацій. Оцінювання виконаних завдань здійснюється у відповідності до розроблених критеріїв.

Методист-керівник педагогічної практики керується такими критеріями оцінки уроків студентів-практикантів:

Оцінка «ВІДМІННО» ставиться якщо студент, враховуючи настанови методиста і вчителя, або, спираючись на зразки методичних матеріалів, грамотно в методичному аспекті спланував урок, сформулював реальні цілі, конкретні етапи уроку та методичні прийоми для досягнення поставлених цілей на кожному з них з урахуванням ступеню навчання та місця даного

уроку в серії уроків за темою, і в результаті реалізації запланованих навчальних дій досяг цей урок. При цьому:

- 1) повністю реалізовано освітній, розвиваючий і виховний потенціал уроку;
- 2) методичні прийоми відповідають цілям та етапу навчання;
- 3) правильно розподіляє час уроку за етапами;
- 4) правильно встановлено послідовність та співвідношення тренувальних вправ і задач;
- 5) студенти правильно намічає об'єкти контролю на уроці та критерії їх оцінювання, використовує різноманітні прийоми контролю;
- 6) практикант володіє прийомами активізації всіх учнів класу і здійснює індивідуальний підхід до них;
- 7) студент уміє викликати інтерес до навчальних дій, що виконуються на уроці;
- 8) студент грамотно використовує технічні та інші допоміжні засоби навчання як наявні, так і самостійно виготовлені;
- 9) студент грамотно проводить дидактичні ігри;
- 10) епізодично користуються конспектом уроку і в ході уроку може скорегувати свою заплановану діяльність.

Оцінка «ДОБРЕ» ставиться, якщо студент, враховуючи настанови методиста і вчителя, або, спираючись на зразки методичних матеріалів, намітив реальні цілі, конкретні етапи уроку і методичні прийоми для досягнення поставлених цілей на кожному з них з урахуванням ступеню навчання та місця даного уроку в серії уроків за темою, і в результаті реалізації запланованих навчальних дій цілі уроку досягнутому в цілому, але план виконано не повністю. При цьому:

- 1) не до кінця реалізовано освітній, розвиваючий і виховний потенціал уроку;
- 2) методичні прийоми відповідають цілям та ступеню навчання;

3) в основному правильно встановлено послідовність етапів уроку і співвідношення вправ та задач;

4) студент правильно намічає об'єкти контролю на уроці та критерії їх оцінювання, використовує різні прийоми контролю;

5) не завжди правильно розподіляє час на виконання окремих етапів уроку;

6) практикант володіє основними прийомами активізації всіх учнів класу, уміє викликати інтерес до більшості навчальних дій, що виконують на уроці;

7) студент грамотно проводить дидактичні ігри;

8) епізодично користується конспектом і в ході уроку в деяких випадках може скоригувати свою діяльність.

Оцінка «ЗАДОВІЛЬНО» ставиться тоді, якщо студент, враховуючи настанови методиста і вчителя, або, спираючись на зразки методичних матеріалів, в основному правильно методичному аспекті спланував урок, намітив цілі, етапи уроку, методичні прийоми для досягнення цілей, що були поставлені на кожному з них, і в результаті реалізації запланованих навчальних дій цілі уроку досягнуті не повністю. При цьому:

1) не до кінця реалізовано освітній, розвиваючий і виховний потенціал уроку;

2) методичні прийоми не завжди раціональні, не відповідають меті;

3) мають місце незначного порушення послідовності етапів уроку;

4) протягом уроку значно порушується розподіл часу за етапами уроку;

5) неправильно намічені об'єкти контролю та критерії їх оцінювання, використовуються одноманітні прийоми контролю;

6) студент під час проведення уроку робить помилки стосовно навчального матеріалу і не помічає помилок учнів;

7) практикант недостатньо володіє прийомами активізації всіх учнів на уроці, не здійснює індивідуальний підхід до них;

8) не вміє викликати інтерес до деяких навчальних дій, що виконуються на уроці;

9) мало і не завжди раціонально використовує наочні посібники, не виготовляє їх сам;

10) студент використовує дидактичні ігри, але не завжди грамотно їх проводить;

11) постійно користується конспектом у ході уроку і не може скорегувати свою діяльність у разі необхідності.

Студент який не виконав практики без поважних причин, отримує незадовільну оцінку.

ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ

Підсумки педагогічної практики підводяться у кілька етапів: на заключних виробничих нарадах у навчальних закладах, під час захисту педагогічної практики, на науково-практичній конференції факультету, а також на засіданні кафедри, ради факультету та університету. Їх завдання – аналіз навчально-виховної роботи практикантів, виявлення досягнень і недоліків у їхній роботі; оцінка теоретичної і практичної підготовки студентів до навчально-виховної роботи в школі; оцінка якості роботи по організації практики її керівниками, вироблення заходів щодо наступного поліпшення практики.

На заключній виробничій нараді в навчальному закладі затверджуються і візуються директором характеристики студентів-практикантів, складені вчителями економіки, які працювали зі студентами-практикантами, висловлюють побажання щодо поліпшення якості педагогічної діяльності майбутніх вчителів. До участі залучаються всі студенти, керівники практики, які проходили практику в даному навчальному закладі.

У перший робочий день після завершення студенти здають звітні матеріали педагогічної практики. Звітні матеріали, подані студентами, перевіряються і оцінюються викладачами-методистами. Аналіз звітних

матеріалів практикантів дозволяє керівникам практики зробити висновки щодо рівня осмислення ними свого педагогічного досвіду, щодо ставлення їх до педагогічної діяльності, до обраної професії.

Не пізніше, як через 10 днів після завершення педагогічної практики підсумки роботи практикантів підводяться у формі захисту. Для проведення захисту деканатом створюється комісія. Кожен студент особисто звітує про виконану роботу, відповідає на питання, поставлені членами комісії, демонструє виготовлений дидактичний матеріал та наочні посібники, висловлює побажання до практики та її організації.

Загальна оцінка студента – комплексна, яка включає оцінку за кожен вид роботи, а саме:

- ✓ за навчальну роботу;
- ✓ за позакласну роботу з економіки;
- ✓ за ведення протоколів;
- ✓ за ведення щоденника (включаючи фіксацію виконаної роботи, аналіз уроків і виховного заходу).

При оцінюванні роботи студентів-практикантів береться до уваги також культура оформлення звітної документації.

Загальна оцінка виставляється членами комісії, враховуючи оцінку групового методиста. Якщо студент не виконав хоча б одного виду завдань практики, загальна позитивна оцінка йому не може бути виставлена.

При виставленні оцінок вносяться пропозиції щодо кандидатур на конкурс «Кращий студент-практикант». Підсумкова науково-практична конференція на факультеті проводиться за участю керівника практики, методистів, декана. Основний зміст конференції складають доповіді, в яких узагальнюється досвід роботи студентів з окремих питань організації навчально-виховного процесу в школі. До конференції організовується виставка, яка вміщує кращі зразки звітних матеріалів практики, дидактичного матеріалу, наочних посібників, фотогазети, що відображають різні форми навчально-виховної роботи з учнями, тематичні стенди.

ЗРАЗКИ ОФОРМЛЕННЯ ДОКУМЕНТАЦІЇ ПРАКТИКИ

Титульний лист звіту має такий вигляд:

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ЗВІТ

Студента(ки) _____ курсу _____ факультету

Спеціальності (шифр, назва) _____

_____
(прізвище, ім'я, по-батькові)

Проходження педагогічної практики в _____

_____
(назва навчального закладу)

_____
(місце знаходження закладу)

Методист _____ (П.І.Б.)

_____
(підпис)

2019-2020 н.р.

СХЕМА ЗВІТУ СТУДЕНТА-ПРАКТИКАНТА

I. Навчальна робота.

1. Загальні відомості про місце і час проходження практики.
2. Відвідування уроків:
  - а) з спеціальності;
  - б) кількість відвіданих уроків, їх критична оцінка:
    - чи вдалося вчителю провести уроки всіх основних типів (якщо ні, вказати причину);
    - визначити труднощі, яких зазнав вчитель при плануванні, у підготовці та в процесі проведення уроку або частини його, запропонувати як їх подолати;
  - в) засоби, що використовувались для активізації розумової діяльності учнів на уроці;
  - г) які навчальні посібники виготовили ви на допомогу вчителю, їх оцінка та роль на уроці.
4. Перевірка зошитів, письмових робіт, щоденників учнів.
5. Робота з учнями, що не встигають з предметів (вказати прізвища).
6. Індивідуальна та диференційована робота з учнями, її результати.
7. Позакласна робота з спеціальності, її зміст(тематика та форми проведення заходів, їх кількість, ознайомлення з роботою гуртка, проведення факультативних занять в школі та ін.).
8. Виготовлення наочності.
9. Труднощі у виконанні завдань педпрактики з навчальної роботи, шляхи їх подолання.
10. Оволодіння уміннями та навичками проведення навчальної роботи.
11. Загальні висновки про навчальну роботу.

II. Виховна робота.

1. Клас, за яким закріплений студент. Прізвище, ім'я, по-батькові класного керівника.
2. Спостереження за роботою класного керівника, відвідування проведених ним виховних заходів (загальні враження).
3. Відвідування позакласних виховних заходів, проведених іншими студентами (кількість, короткий аналіз).
4. Зміст роботи, проведеної студентом як помічником класного керівника (як класним керівником):
  - а) вивчення колективу класу та окремих учнів;
  - б) організація колективних позакласних заходів, тема залікового виховного заходу;
  - в) керівництво суспільно-корисною працею учнів;
  - г) індивідуальна робота з учнями.

5. Труднощі у підготовці і проведенні виховних заходів.
7. Оволодіння вміннями та навичками організації і проведення виховної роботи.
8. Загальні висновки про виховну роботу.
9. Виконання завдань з педагогіки.
10. Виконання завдань з психології.

III. Методична та профорієнтаційна робота.

1. Бесіди з директором школи, його заступниками, класним керівником та вчителями (вказати теми бесід).
2. Участь у роботі педагогічних рад, методичних секцій та об'єднань.
3. Ознайомлення з документацією та планами роботи школи (вказати конкретно).
4. Вивчення досвіду роботи кращих учителів.
5. Проведення позаурочної роботи економічного змісту з метою профорієнтації школярів.
6. Презентація напрямів спеціальностей економічного факультету.
7. Ознайомлення з психолого-педагогічною та методичною літературою під час практики.

IV. Висновки.

1. Які уміння студент-практикант проявив під час практики.
2. Позитивне в організації та проведенні практики.
3. Недоліки, виявлені під час практики.
4. Пропозиції щодо вдосконалення підготовки, організації і проведення педагогічної практики.

V. Список використаних джерел

Дата		Підпис студента				
Вч. економіки	/	оцінка	/	підпис	/	П.І.Б.
Кл. керівник	/	оцінка	/	підпис	/	П.І.Б.

Примітка:

Звіт підписується і оцінюється керівниками (вчителем економіки, класним керівником) від бази практики і разом з іншими документами подається на рецензування керівнику практики від університету.

ПРОТОКОЛ

обговорення відвіданого уроку

з _____ (предмет)

У _____ класі

від _____
(число, місяць, рік)

Присутні: _____
_____

1. СЛУХАЛИ: обговорення уроку з _____ у _____ класі

2. ВИСЛОВИЛИСЬ: _____
(прізвище, ініціали)

---

3. УХВАЛИЛИ: _____

Вчитель економіки / підпис / П.І.Б.

Методист / підпис / П.І.Б.

План-конспект уроку з економіки

Дата. 10.03.2018.

Тема. Споживчі блага та їх структура. Закон спадної граничної корисності. Бюджет споживача.

Мета. Ознайомити учнів з корисністю товарів і послуг, якою може бути поведінка споживача на ринку, споживацькі оцінки корисності, у чому полягає закон спадної граничної корисності. Формувати вміння і навички в застосуванні закону спадної граничної корисності. Виховувати економічне мислення поведінкових процесів, допитливість і самостійність.

Тип уроку. Комбінований.

Обладнання. Графік 1. Раціональність споживача і свобода вибору. Таблиця 1. Залежність оцінки споживачем корисності від кількості спожитих порцій морозива.

Хід уроку:

I. Перевірка виконання учнями домашнього завдання практичного характеру. (8-10 хв)

Завдання 1. Оцінювання опрацьованого матеріалу учнями з § 2 (1-2 питання)

Питання 1: Який споживач може вважатися раціональним.

Питання 2: Потреби споживача: зміст та класифікації.

Завдання 2. Перевірка вправи. Підкресли товари, які будуть задовольняти одну й ту ж потребу споживача. Обґрунтуй свій вибір. Сукня, блуза, спідниця, светр, чоботи, сир, пензлик, папуга, пенал. Є різні товари, які задовольняють одну й ту ж потребу, тому можуть замінювати один одного, наприклад: маргарин – вершкове масло, сік – лимонад, спідниця і блуза – сукня, стілець – крісло тощо.

Завдання 3. Перевірка творчого завдання (Створити власну піраміду потреб).

II. Перевірка раніше засвоєних знань. (2хв)

Пригадайте що таке товар?

Хто є покупцем і виробником товару?

Для чого люди купують товари?

Чим вони керуються при виборі товару?

Яка важлива особливість у всіх товарів?

III. Повідомлення теми, мети і завдань уроку. (2 хв)

На сьогоднішньому уроці ми розширимо і поглибимо ваші знання про товари та їх структуру а також про їхню корисність та способи її оцінки.

IV. Мотивація учіння школярів. (2 хв)

Так чи інакше, але всі ми змушені ходити по магазинах і здійснювати певні покупки. Однак, один віддасть перевагу печиву, другий – йогурту, а третій – яблукам. Що нас при цьому об'єднує? Перед усіма завжди стоїть три питання: 1) Що купити? 2) Скільки коштує? 3) Чи вистачить грошей, щоб зробити покупку?

Отже, зрозуміємо корисність потреб та розберемо споживчі блага.

V. Сприйняття і усвідомлення учнями нового матеріалу. (20 хв)

Корисність продукту та її види. Загальна властивість усіх матеріальних благ і послуг полягає в тому, що вони так чи інакше стосуються людського добробуту. Досліджуючи корисність, важливо звернути увагу на два моменти, які мають у політичній економії фундаментальне значення: корисність речі взагалі (вода, молоко, костюм, інформація тощо) і корисність додаткової речі (послуги) даного виду.

Розглянемо спочатку явище корисності блага. Його корисність чи некорисність для людини залежить від здатності задовольняти її певну потребу. Отже, корисність – це здатність речі чи послуги задовольняти будь-яку потребу людини.

Потреби людини є індивідуальними і суб'єктивними. Те, що може бути корисним одній особі, може не бути корисним іншій. Корисність багатьох речей перебуває у прямій залежності від їх природних властивостей. Так,

хліб, м'ясо, овочі, інші харчові продукти є корисними, тому що мають у собі білки, жири, вуглеводи і вітаміни, необхідні для людського організму. Речі, без яких життя людини неможливе, є об'єктивно корисними. Це вода, більшість продуктів харчування, взуття, одяг, житло тощо.

Гранична корисність та її сутність. Тепер розглянемо проблему корисності додаткової одиниці даного блага. В економічній теорії корисність благ виражають в умовних одиницях корисності, при цьому вважається, що кожне благо можна поділити на окремі порції.

Розглядаючи проблему корисності додаткової одиниці блага, варто звернути увагу на таке відоме явище, характерне для людської природи: одне й те саме відчуття, повторюючись безперервно, з певного моменту починає доставляти нам все менше і менше задоволення і нарешті це задоволення перетворюється навіть у свою протилежність – у неприємність і огиду. Конкретні часткові потреби, на які можна розкласти наші відчуття незадоволеності, і послідовні часткові задоволення, які можна одержати за допомогою однакової кількості матеріальних благ, мають здебільшого різні і до того ж поступово зменшувані до нуля значення.

Сто двадцять років тому австрійські економісти (Карл Менгер, Євгеній Бем-Баверк і Фридрих фон Візер) довели, що в обмежений термін, протягом якого смаки людини залишаються незмінними, споживачі можуть одержати стільки певних продуктів, скільки вони забажають. Чим більшу кількість продукту мають споживачі, тим менше їх бажання щодо одержання додаткових одиниць цього самого продукту.

Сутність граничної корисності. Під граничною корисністю розуміють додаткову корисність, або задоволення, одержуване людиною з однієї додаткової одиниці конкретної продукції. У міру того як людина споживає все нові порції одного й того самого продукту, зростає загальна (психологічна) корисність, яку отримує людина. Для визначення “додаткової корисності”, що її додає кожна додаткова порція продукту, використовують термін “гранична корисність”. Закон спадної корисності. Падіння граничної

корисності в міру споживання людиною додаткових одиниць певного продукту прийнято називати законом спадної корисності.

Закон спадної граничної корисності має велике значення як для організації виробництва того чи іншого товару, так і в споживацькій поведінці людей. Уявлення про спадну граничну корисність лежить в основі пояснення закону попиту, має ключову роль в усвідомленні того, яким чином споживачам належить розподіляти свої грошові доходи між різними товарами і послугами, які вони бажають купити.

Теорія граничної корисності пов'язує корисність кожної речі з її запасами, тобто з таким явищем, як рідкість. Теорія граничної корисності дає пояснення і тому, досить дивовижному на перший погляд факту, що об'єктивно малокорисні речі мають дуже високу граничну корисність, речі ж значно корисніші (хліб, залізо) мають граничну корисність більш низьку, а повітря зовсім не має граничної корисності.

Фактори визначення корисності. Щоб зробити висновок щодо факторів, якими визначається корисність благ, необхідно з'ясувати відношення між потребами і засобами їх задоволення. Правило, яке регулює це відношення, формулюється так: чим ширші та інтенсивніші потреби, тобто чим їх більше і чим вони важливіші, і чим менша, з іншого боку, кількість благ, яка призначена для їх задоволення, тим вищими будуть ті ступені потреб, на яких повинно закінчуватися їх задоволення, тим вищою буде гранична корисність.

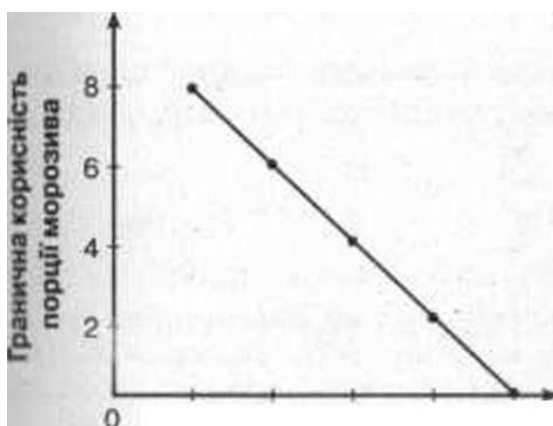
Гранична корисність є дуже важливою і цікавою категорією, вона рухає поведінку, справи людей і управляє мірою задоволення їхніх потреб узагалі і кожного зокрема. Найбільш проста турбота про власний добробут змушує кожну розсудливу людину дотримуватися суворого порядку щодо задоволення своїх потреб. Тільки легковажна людина може всі запаси своїх грошей витратити на задоволення своїх маловажливих потреб, не залишивши нічого для задоволення найважливіших, соціально значимих, невідкладних потреб. Такими простими правилами керуються люди і тоді, коли наявний

запас благ скорочується за рахунок одного чи декількох екземплярів. Корисність інших автоматично зростає, блага стають більш цінними, а разом з тим змінюються дії людини щодо використання наявних (зменшених) благ. У політичній економії багато економістів використовують теорію граничної корисності для обґрунтування величини мінової вартості і ціни товарів.

Таблиця 1.

**Залежність оцінки споживачем корисності від
кількості спожитих порцій морозива.**

Спожиті порції морозива	Гранична корисність	Загальна корисність
1	8	8
2	6	14
3	4	18
4	2	20
5	0	20

Графік 1. Рациональність споживача і свобода вибору.

Рациональна поведінка – це, перш за все продумане поведінку, яка передбачає зіставлення результатів дій з витратами.

Споживачі – це ті, хто здобувають і використовують товари, замовляють роботи і послуги для особистих побутових потреб, не пов'язаних з отриманням прибутку. Кожен з нас є споживачем, бажаючи будь-яким способом задовольняти свої потреби. Мета споживача – отримати

максимальну користь від споживання товарів і послуг. На шляху до цієї мети у споживача виникають такі обмеження, як сімейний бюджет, ціни, асортимент пропонованих товарів і послуг.

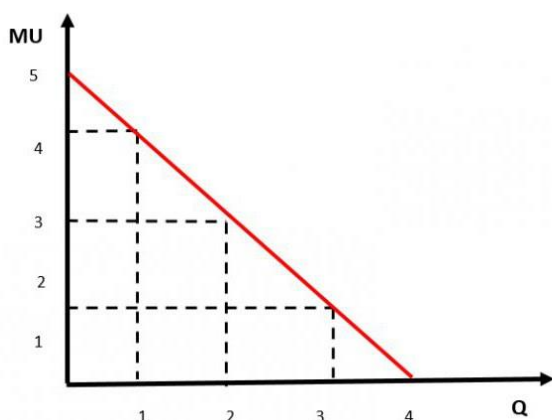
Формулюючи принципи раціональної поведінки споживача, економісти зовсім не визначають цілі раціонального споживчого поведінки, їх інтерес становить поведінку людей, що реалізують свої індивідуальні інтереси в світі обмежених можливостей. Економічна теорія стверджує, що не існує об'єктивного критерію для того, щоб визначити, який же набір товарів є найкращим для даного споживача тому, що споживач вибирає "найкращий набір" товарів зі своєю індивідуальною точки зору. Теорія споживчої поведінки визнає споживача раціональним, якщо тільки він дійсно вибрав найкращий (з його суб'єктивної точки зору) варіант споживчої поведінки. Це означає, що кожен споживач має свого роду індивідуальну шкалу переваг і, реалізуючи її при обмеженому доході, прагне досягти максимально можливій мірі задоволення.

VI. Осмислення, узагальнення і систематизація знань. (5-8 хв)

1. Що являє собою гранична корисність?

(Гранична корисність (MU) – це додаткова корисність, одержана від споживання додаткової одиниці блага або приріст сукупної корисності.)

2. Як виглядає графік граничної корисності?

3. Сформулюйте закон спадної граничної корисності.

(Закон спадної граничної корисності (перший закон Госсена) твердить, що величина задоволення від споживання кожної додаткової одиниці благ

даного виду зменшується до досягнення нульового значення у точці повного насичення потреби.)

4. Хто такий споживач?

(Споживач – фізична особа, яка купує, замовляє, використовує, або має намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних з підприємницькою діяльністю, або виконанням обов'язків найманого працівника.)

5. Сформулюйте поняття товар.

(Товар – продукт природи і людської праці або тільки людської праці у матеріальній і нематеріальній субстанції та у формі послуг, який завдяки своїм властивостям здатен задовольняти наявні чи передбачувані суспільні потреби і призначений для обміну і купівлі-продажу)

VII. Підсумки уроку і повідомлення домашнього завдання.(2-3 хв)

Задовольняючи свої потреби, людина керується суб'єктивними оцінками споживчих благ. В економіці, де звичайним є насичення ринку споживчими благами, діє правило зменшення граничного споживчого блага.

СХЕМА АНАЛІЗУ УРОКУ

I. Загальні відомості про урок

Дата проведення, школа, клас, кількість учнів за списком, кількість присутніх, порядковий номер уроку, де проводиться (у класі, кабінеті, лабораторії тощо).

Обстановка в класі: чистота, освітленість, провітреність, готовність учнів до навчання. Організація уваги і готовності до роботи. Тема і мета уроку.

II. Тип і структура уроку

Доцільність вибору типу і структури уроку стосовно теми і дидактичної мети уроку. Послідовність окремих етапів уроку. Усвідомлення учнями виконаних домашніх завдань. Ліквідація виявлених недоліків. Оцінювання знань, умінь і навичок учнів. Розподіл часу на уроці. Підсумок і завершення уроку. Своєчасність домашнього завдання.

III. Зміст уроку

Тема уроку та її відповідність змісту навчальної програми. Актуалізація і корекція опорних знань. Зв'язок із попереднім матеріалом, життям і досвідом учнів. Ефективність використання наочності, дидактичного матеріалу, технічних засобів навчання; проблемність навчання; організація активного мислення.

Доцільність використання методів і прийомів закріплення знань, організація колективних, групових та індивідуальних форм роботи, в тому числі зі слабкими учнями. Актуалізація почуттів і опорних знань, емоційність уроку. Рівень засвоєння нового матеріалу учнями, його усвідомлення.

IV. Методи і прийоми навчання на уроці

Які методи і прийоми застосовувались студентом на уроці? Чи відповідали вони змісту навчального матеріалу, меті і завданням уроку та віковим особливостям учнів?

Як дотримувався студент головних вимог до уроку (виховних, дидактичних, психологічних, санітарно-гігієнічних)? Як здійснювались на уроці дидактичні принципи?

Взаємозв'язок репродуктивної і творчої активності й пізнавальної самостійності учнів на уроці. Як розвивалися на уроці спостережливість і логічне мислення учнів чи використовувалися прийоми порівняння, протиставлення, узагальнення і систематизації? Як формувалися в учнів уміння вчитися, використовувати наукову інформацію? Прийоми забезпечення зворотного зв'язку для керування процесом засвоєння. Формування в учнів пізнавального інтересу і навичок самоконтролю.

Оцінювання знань учнів. Обсяг домашнього завдання.

V. Поведінка учнів на уроці

Якою мірою учні залучені до активної розумово-пізнавальної праці? Спрямованість і сконцентрованість їхньої уваги. Дисципліна учнів на різних етапах уроку й методи та прийоми реагування вчителя на випадки порушення її. Ставлення учнів до вчителя.

VI. Поведінка вчителя (студента) на уроці

Уміння володіти увагою класу, організовувати його роботу, підвищувати активність, інтерес, увагу, тримати дисципліну, враховувати індивідуальні особливості кожного учня.

Стиль і тон у роботі (жвавий, рішучий, повільний, байдужий). Педагогічний такт. Спостережливість, вдумливість, витримка, винахідливість, емоційність. Зовнішній вигляд. Культура мовлення, поза, міміка, жестикуляція, охайність. Чи користується авторитетом в учнів?

VII. Висновки і пропозиції

Досягнення мети. Виконання плану уроку. Обсяг і якість знань учнів. Освітнє, розвивальне і виховне значення уроку. Що цінного із цього уроку можна взяти для себе або рекомендувати для впровадження в практику інших студентів? Поради вчителю, як закріпити й удосконалити позитивні моменти уроку чи подолати недоліки.

ПЛАН-КОНСПЕКТ
ПОЗАУРОЧНОГО ЗАХОДУ З ЕКОНОМІКИ
«Економічний брейн-ринг»

Тема. Ринкова інфраструктура та ринкові посередники.

Мета: перевірити рівень засвоєння учнями знань і практичних умінь; формувати інтерес до економічних знань; розвивати творче мислення, ініціативу, вміння обґрунтовувати свої думки; сприяти активізації пізнавальної діяльності; розвивати бажання змагатися і перемагати, приймати правильні обґрунтовані рішення.

Форма проведення: економічний брейн-ринг.

Обладнання: картки з завданнями.

Хід проведення

I. Організація класу (знайомство з правилами гри)

Гра складається з п'яти раундів. Виграє той, хто набирає найбільшу кількість балів. Команда-переможець отримує, крім відмінних оцінок, призи.

Час на обговорення кожного запитання – 1 хв., для складніших завдань– 2 хв. Треба застерегти гравців не поспішати давати відповіді, бо за кожні три неправильні відповіді буде зніматися 1 бал. Окрім того, бали з тієї чи іншої команди можуть бути зняті за шум.

Сигнал до відповіді – піднята рука капітана, а відповідати може будь-який член команди. Свої відповіді на питання гравці повинні чітко обґрунтовувати. За неповну і нечітку відповідь бал не додається.

II. Гра

1-й раунд «Презентація»

Кожна команда проводить заздалегідь підготовлену презентацію компанії чи організації, фірми, яка продає певний товар або надає послуги, у вигляді рекламного міні-сюжету. Перемагає в цьому раунді та команда, презентація якої була найоригінальнішою за змістом і формою, із наявними елементами гумору.

2-й раунд «Екослов»

Економічна розминка для команд. Вчитель дає визначення економічних понять, а команди називають їх. Команда, яка швидше визначить, про яке економічне поняття йдеться, отримає 1 бал.

1. Різні установи, підприємства, організації, що обслуговують різноманітні види ринків, створюють сприятливі умови для їхнього ефективного функціонування. (*Ринкова інфраструктура.*)

2. Юридичні або фізичні особи (фірми чи окремі підприємці), які представляють інтереси виробника і споживача чи діють від їхнього імені на різних видах ринку. (*Посередники.*)

3. Посередник на біржі, який укладає операції купівлі-продажу за дорученням клієнта. (*Брокер.*)

4. Обмін одного товару на інший (Бартер.)

5. Офіційний представник фірми, який купує право на товар, розповсюджує товар та отримує прибуток за рахунок різниці між оптовими цінами виробника й оптовими цінами продажу клієнтам. (*Дистриб'ютор.*)

6. Діє самостійно і перепродує товар за свій рахунок, отримуючи прибуток від різниці між оптовими цінами, за якими він купує товар, і роздрібними цінами, за якими він цей товар збуває. (*Дилер.*)

7. Не лише продає, а й постачає товар або його зразки покупцям. (*Комівояжер.*)

8. Публічні торги, де покупці змагаються за право купівлі товару, виставленого на продаж. (*Аукціони.*)

9. Дилерські фірми, які закупають великі оптові партії товару на підприємствах-виробниках чи в оптових компаніях і реалізують дрібним оптом і в роздріб місцевим торговельним посередникам або споживачам. (*Торгові дома.*)

10. Організація, метою якої є сприяння налагодження міжнародних економічних зв'язків і зовнішньої торгівлі. (*Торгово-промислова палата.*)

11. Мінімально можлива ціна, з якої починається торг. (*Стартова ціна.*)

12. Неподільна одиниця товару. (Лот.)

13. Система реалізації продукції фірм-виробників косметичних товарів і товарів побутової хімії тільки через комівояжерів. (Багаторівневий маркетинг.)

14. Організаційно оформлена постійно діюча ринково-посередницька установа, де здійснюється оптова торгівля товарами за стандартними зразками. (Товарна біржа.)

3-й раунд «Ерудит»

Командам ставляться запитання творчого і проблемного характеру з економіки. Гравці у відповідях мають показати ґрунтовні знання з економіки. Свій творчий потенціал. Ерудицію, фантазію, почуття гумору, вміння обґрунтувати свої думки.

1. Чому вода, без якої не можна жити, так мало коштує, тоді як діаманти, без яких можна обійтися, такі дорогі?

2. Як вплине на ціну м'яса телятини збільшення ціни на м'ясо курей?

3. Продовжити вислів: «Щасливий не той, у кого багато грошей, а той...»

4. Що станеться на товарному ринку з ціною на молоко, якщо збільшиться кількість корів і зменшаться доходи споживачів?

5. Продовжити прислів'я «Хочеш втратити друга –...».

6. Назвіть основні риси підприємця, який займається посередницькою діяльністю.

7. Якби ви створили власну посередницьку фірму, якому видові діяльності надали б перевагу? Обґрунтуйте свій вибір.

4-й раунд «Комбінований»

1. Вікторина «Ти мені – я тобі».

Команди ставлять одна одній завчасно підготовлені запитання. Вони мають бути не дуже складні та розраховані на те, що гравці на базі своїх знань та досвіду зможуть за 1-2 хв. відповісти на них.

2. Вікторина «Учень скаже, як зав'яже».

Команди повинні пригадати прислів'я або приказки, в яких говориться про певне економічне поняття або явище.

3. Конкурс «Економічна загадка».

5-й раунд «Розв'язи задачу»

Командам пропонується розв'язати економічні задачі на практичне застосування вивченого матеріалу. Задачі повинні бути не дуже складні, щоб учні змогли їх розв'язати за 2-3 хв. За кожну правильно розв'язану задачу команді зараховується 5 балів.

1. Визначте найбільш вірогідний курс акцій, якщо інформації про наступний попит і пропозицію немає, а її номінал дорівнює 1 тис. грн, розмір очікуваного через рік дивіденду складає 25 %, а ставка банківського відсотка – 20 % (курс акцій = дивіденд / позичковий відсоток • 100 %).

2. Інвестор придбав акцію за номіналом вартістю 100 грн, а фіксований розмір дивіденду – 30 % річних. Через два роки на фондовій біржі інвестор продав цю акцію за 120 грн. Визначте:

а) розмір дивідендів, які отримав інвестор (30 % від 100 грн – це 30 на рік, а за два роки – 60 грн);

б) розмір загального прибутку, який отримав інвестор за час володіння акцією (120 – 100 = 20 грн; 20 + 60 = 80 грн);

в) розмір реального доходу, що отримав інвестор за час володіння акцією, якщо рівень інфляції за 2 роки становив 30 % (30 % від 80 грн – 24 грн, а прибуток складає: 80 – 24 = 56 грн).

3. Банк має депозитів від своїх клієнтів на суму 200 млн грн і виплачує на них 20 % річних. Водночас він надав позики на 300 млн грн терміном на 2 роки зі ставкою 60 % річних. Визначте, який реальний прибуток банку, якщо 90 % від загального прибутку він сплачує державні в якості податку.

1) за депозитами банк виплатить 80 млн грн за 2 роки;

2) за кредитами отримає прибуток 360 млн грн за 2 роки;

3) валовий прибуток = 360 млн грн – 80 млн грн = ~280 млн грн;

4) сплатить державі 280 млн грн • 0,9 = 252 млн грн;

5) чистий прибуток = $280 - 252 = 28$ млн грн.

4. Комерційний банк «Сигма» залучив кошти клієнтів на суму 12 млн грн. При нормі резервування 15 % всі ресурси банку були надані у кредит. Підрахуйте дохід банку, якщо процентні ставки банку дорівнювали:

– за депозитами – 20 %;

– за кредитами – 40 %.

Витрати банку «Сигма»: $12 \text{ млн грн} \cdot 0,2 = 2,4$ млн грн – виплати вкладникам за депозитами.

Доходи банку: У зв'язку з необхідністю резервування депозитів банк не може всі 12 млн грн, залучених від клієнтів, надати в позику. Обсяг кредитів, які банк може надати: $12 \text{ млн грн} \cdot (1 - 0,15) = 10,2$ млн грн.

Якщо всі ці кошти банк віддасть у позику під 40 % річних, то за рік отримає: $10,2 \text{ млн грн} \cdot 0,4 = 4,08$ млн грн – це дохід банку.

Прибуток = Дохід – Витрати – $4,08 - 2,4 = 1,68$ млн грн.

III. Підсумок гри

Підрахунок балів. Оцінювання команд. Нагородження переможців.

Схема аналізу виховного заходу

1. Тема, мета виховного заходу, відповідність їх віковим особливостям учнів.

2. Підготовленість учителя та учнів до проведення заходу (обладнання, наявність плану-конспекту).

3. Хід виховного заходу: активність учнів, новизна, емоційність, доступність, різноманітність змісту форм проведення, кількість учнів, задіяних в заході, тривалість заходу.

4. Підсумок проведеного виховного заходу. Ставлення учнів до проведеного виховного заходу (позитивне, індиферентне, негативне).

5. Обговорення проведеного виховного заходу. Висновки, оцінка, пропозиції.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Азимов Л. Б., Журавская Е. М. Уроки економіки в школі. Активные форми преподавания. Москва, 1995. 71 с.
2. Аксьонова О. В. Методика викладання економіки: навч. посіб. Київ, 2000. 278 с.
3. Аксьонова О. В. Методика викладання економічних дисциплін: навч. посіб. Київ, 2006. 708 с.
4. Балягіна І. А., Богорад М. А., Ковальчук Г. О. Методика викладання економіки: навч.-метод. посіб. Київ, 2005. 341с.
5. Використання інтерактивних методів та мультимедійних засобів у підготовці педагога: зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський, 2003. 208 с.
6. Геронимус Ю.В. Игра – модель – економіка. Москва, 1989. 208 с.
7. Гольштейн Арнольд, Хомик Володимир. Тренінг умінь спілкування: як допомогти проблемним підліткам / Пер. з англ. В. Хомика. Київ, 2003. 520 с.
8. Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. Київ, 1997. 376 с.
9. Горленко Г. О. Практикум з економіки: 10-11 кл. Кам'янець-Подільський, 2006. 80 с.
10. Горленко Г. О. Практикум з економіки: 10-11 кл. : посіб. для вчит. Кам'янець-Подільський, 2005. 76 с.
11. Грицуленко С. І. Методика викладання економічних дисциплін: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів економічного напрямку підготовки. Одеса, 2012. 224 с.
12. Грубінко В. В. Методичні рекомендації з організації тестового контролю освітньо-професійної підготовки вчителя. Тернопіль, 2004. 100 с.
13. . Зязюн І. А. Інтелектуально творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : монографія / за ред. І. А. Зязюна. Київ, 2000. 636 с.

14. Книга вчителя економіки: Довідково-методичне видання / Упоряд. Н. В. Бескова, В. М. Проценко. Харків, 2005. 256 с.
15. Ковальов К. І., Ковальова В. В. Методика викладання економіки в школі: навч. посіб. Київ, 2012. 184 с.
16. Ковальчук Г. О. Тренінгові технології навчання з економічних дисциплін : навч. посіб. за ред. Г. О. Ковальчук. Київ, 2006. 320 с.
17. Критерії оцінювання навчальних досягнень у системі загальної середньої освіти (Проект), // Освіта України, – 2000. – С. 35-38.
18. Крупська Л. П. та ін. Моя економіка (посібник, 8-9, 10 клас). Київ, 2001. 210 с.
19. Крупська Л. П., Пархоменко І. В., Кириленко Л. М., Тимченко І. Є. Моя економіка. Методичні рекомендації для вчителів економіки. Київ, 2002. 220 с.
20. Куринський В. О. Самоосвітні роздуми. – Київ, 1991. 48 с.
21. Латер Ю. С., Ящишина І. В., Гільберг Т. Г. Основи сімейної економіки: робочий зошит вчителя. 8 клас. Частина І. Кам'янець-Подільський, 2000. 68 с.
22. Меделеев В. М. Основи Економіки. 10-11 клас: розробки уроків. Харків, 2008. 128 с.
23. Онищук В. А. Урок в современной школе. Москва, 1982. 190 с.
24. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. Київ, 2002. 255 с.
25. Основи економічних знань : 10-11 кл. : підруч. під ред. М. В. Вачевського. Київ, 2004. 536 с.
26. Основи економіки: Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 11 клас. Рівень стандарту, академічний рівень. Київ, 2010. 253 с.
27. Педагогічний словник / За редакцією члена АПН України Ярмаченка М. Д. Київ, 2001. 514 с.
28. Підласий І.П. Практична педагогіка або три технології. Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти. Київ, 2004. 616 с.

29. Пометун О. І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. Київ, 2004. 192 с.
30. Радіонова І. Ф. Економіка (рівень стандарту, академічний рівень), 11 клас. Кам'янець-Подільський, 2011. 176 с.
31. Сухомлинський В.О. Сто порад учителю. Київ, 1998. 310 с.
32. Фіцула М. М. Педагогіка: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів освіти. Київ, 2002. 528 с.
33. Хуторской А. В. Современная дидактика: учебное пособие. Москва, 2007. 639 с.
34. Щербань П. М. Прикладна педагогіка: навч.-метод. посібник. Київ, 2002. 214 с.
35. Ягупов В. В. Педагогіка: навч. посіб. Київ, 2002. 560 с.
36. Ярмаченко М. Д. Актуальні питання педагогічної науки. Київ, 1978. 48 с.
37. Яценко Т. С. Активна соціально-психологічна підготовка вчителя до спілкування з учнями. Київ, 1993. 208 с.

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Цілі педагогічної практики.....	4
Завдання педагогічної практики.....	5
Ключові компоненти професійної компетентності.....	8
Основні обов'язки студентка-практиканта.....	9
Зміст керівника педагогічної практики.....	10
Зміст педагогічної практики для студентів.....	11
Індивідуальні завдання для студентів на період практики.....	17
Методичні рекомендації для студентів-практикантів.....	20
Вимоги до звітної документації.....	23
Критерії та норми оцінювання знань, умінь і навичок студентів з педагогічної практики.....	24
Форми та методи контролю.....	27
Підведення підсумків практики.....	30
Зразки оформлення документації практики.....	32
Схема звіту студента-практиканта.....	33
Орієнтовний план-конспект уроку з економіки.....	36
Схема аналізу уроку.....	43
Орієнтовний план-конспект позаурочного заходу з економіки.....	45
Рекомендована література.....	50